

KUR'AN'IN KADINA BAKIŞI VE İSLAM TARİHİNDE KADININ SOSYAL STATÜSÜNE GENEL BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Emine ÖZTÜRK

Özet

Bu çalışmanın amacı kadınların İslam tarihindeki sosyal statüsüne genel bir bakış ortaya koymaktır. Ancak kadının İslam tarihindeki statüsünden önce, tarihte kadının konumlanışı, feminist tarih yazımı, Yahudilikte Hristiyanlıkta ve son olarak İslam'da ve İslam tarihinde kadının sosyal statüsüne değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Statü, Kadın, İslam

Abstract

The aim of this study is, to give a general perspective about the social statue of women in Islamic History. But before the the social statue of women in Islamic History, we tried to give a perspective about the social statue of women first of all in General History than in Jewishness and Christianity nad at the end we mentioned about the social statue of women in Islamic History.

Key Words: Social Statue, Women, Islam

GİRİŞ

Dünya kadın tarihinin bizi ilgilendiren kısmı, feminizmin Osmanlı toplumunda revaç bulmaya başladığı Tanzimat sonrası Osmanlı kadın hareketi ve Cumhuriyet Türkiye'si kadın hareketinin anlatıldığı kısımdır. Ancak bu konuyu anlatmaya başlamadan önce kadınların neden insanlık tarihinde adlarının dahi geçmediğine kısaca değinmemiz gerekmektedir. Bunu anlamının yolu da kadın

tarihine dair yazın sürecinin nasıl başladığını anlamaktan geçmektedir. Bu da bizim feminist tarih yazımından kısaca bahsetmemizi gerektirecektir. “Kadın Tarihi”nin yazılmasının, yani “Feminist Tarih Yazımı”nın başlaması çok kısa geçmişe sahip bir süreçtir. Son yıllarda Türkiye’de çok sık kullanılan, artık bir deyim haline almaya başlamış bir cümle vardır: “Kadının Adı Yok”, evet gerçekten de insanlığın uzun tarihine baktığımızda *insanlık tarihinde, kadının adının olmadığını rahatça görebiliriz.*

Geride bıraktığımız zaman dilimi içerisinde milyonlarca kadın yaşamış olmasına karşın, bunların çok azı tarihte yer alabilmiştir. Tarih yazıcıları, geçmişin büyük bir parçasını oluşturan kadınlarla birlikte birçok grubu, sınıfı, halkı sistematik olarak tarihten dışlamışlar, saklamışlardır. Tarih kitaplarında hep savaşlardan, ateşkeslerden, anlaşmalardan ve yine savaşlardan bahsedilir ve tüm bu savaş, ateşkes, anlaşma ve tekrar savaş döngüsü içinde hep *büyük adamlardan* birileri anılır. Tarihte kadınlar dövüşmez, ancak yardımcı kuvvet olarak erkeğin yanında bulunur. Dolayısıyla mermi taşıyan kadınlar, hemşireler vs... kaleleri fetheden hep erkeklerdir, fetihde elde edilen ganimet de hep kadınlardır. Kahramanlar hep erkektir... Parlamentolarda konuşan hep erkeklerdir. Kısaca senaryo yazarı, tarih yazıcıları, yeniden inşa ettikleri geçmişin başrolünü hep erkekler vermişlerdir. Çünkü geleneksel tarihin öznesi erkektir. Geçmişin tüm dönemlerinde erkek nüfusun yanında bir o kadar da kadın nüfus yaşamasına rağmen geleneksel tarih anlayışı bu yarıyı görünmez kılmıştır. Peki, kadınlar tarihte nasıl görünmez kılınmışlardır? Geleneksel tarih anlayışında olayların geliştiği zemin, bunların ortaya çıkmasını hazırlayan gerçek nedenler ve kişilerle ilgilenilmez. Sadece sonuç ile ilgilenilir. Sonuç ise, genelde kadının yaşamını sürdürdüğü ve öznesi olduğu evin dışında somutlaşır ve burada da özne erkektir.¹

“Doğal olarak böyle bir kurgu, tarihi yazarlar, yani erkekler tarafından yaratılır. Tarih yapmak ve yazmak, farklı şeylerdir. Ancak okuyuculara ulaşanlar tarihi yazanın tercihleridir. Dolayısıyla ev içi ve ev dışı (özel ve kamusal) ya da genel ve özel ayrımı yapıldığında tercihin genelden ve/veya kamusalardan tarafa yapılması sonucu bir erkek tarihi ortaya çıkmıştır. Bu durumda burada kesin bir ayrım yapmaktan kaçınılmalıdır. Genel/özel ya da kamusal/özel ayrımı yapıldığında, bunları birbirleri ile ilişkisiz iki alan olarak düşünmemek

¹ Timisi, Nilüfer; “Tarih Çözümlemesi İçinde Sözlü Tarih ve Feminist Sözlü Tarih”, 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Edt: Oya Çitci, Todaie (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü), İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, Ank., Kasım/1998, s.334-335.

gerekmektedir. Kamusal alan aileyi etkileyip, kadın-erkek ilişkisinde kimi değişimlere ve dönüşümlere yol açacağı gibi, özel alan da kamusalı etkileyip oradaki süreçlerin yönünü değiştirecektir. Feminist tarih ile ilgili araştırmalar çoğaldıkça, kadınların tarihi oluşturan olaylarda yer almamalarının ya da aktif konumlarda bulunmamalarının nedeninin aslında onların aktif olmamaları ya da olayların içinde yer almamaları değil, resmi kayıtlarda bulunmamaları olduğu ortaya çıkmıştır. Geleneksel tarih anlayışının belge fetişizmi, kadını tarih sahnesinden indirmiştir.² “Kadınlar çok uzun bir süre istatistiklerde yer almamışlardır. Nüfus sayımlarında sayılmamışlardır. Devletin kayıtlarında görünmemişlerdir. Dolayısıyla geleneksel tarih anlayışının nesnellik kaygısı, hakikate ulaşmak için kullanılan birincil kaynakların çoğunda yer almamıştır. Örneğin Osmanlı’da kadınlar, nüfus sayımlarında sayılmak için 1882 yılını beklemek zorunda kalmışlardır. Türkiye’de kadınlar seçme ve seçilme hakkını elde edebilmek için 1934 yılına kadar beklemişlerdir. “Genel” sözcüğü, geleneksel tarih yazımı içinde, herhangi bir şeye ya da bir kimseye özgü olmayan, onun bütün benzerlerini içine alan, ayrıntıları göz önüne almayarak bütünü bakımından ele alınan tarihsel bir olgu olarak tanımlanır. Kadınlar bütünü içindeki ayrıntılar olarak ele alınırsa, geleneksel tarihin böyle yaptığını "genel" kelimesinin tanımlamasından da anlamaktayız. Buna göre, kadınsız seçimleri, istatistikleri, nüfus sayımlarını "genel" olarak adlandırmak çok da yanlış değildir. İnsanlığın sadece bir yarısını algılayan, o yarıyı da “erkekler” olarak değil de cinsiyetsiz varlıklar olarak tanımlayan bu tür histografik yöntemler sadece eksik değildir, aynı zamanda olmayan bir evrenselliğe de yol açmaktadır.

Kadınların tarihte görünür olmamasının bir diğer nedeni de geleneksel tarihin dönemleridir. Bu dönemlerden kadınların nasıl etkilendiğinden son zamanlara kadar söz edilmemiştir. Örneğin tarihsel bir dönem olan Rönesans, kadınları etkilemiş midir? Bir Rönesans tarihçisi Joan Kelly, kadınlar için (küçük bir grup için olsa bile) Rönesans’ın çok önemli bir dönüm noktası olmadığını savunmaktadır. Çünkü bu dönemde “kadın haklarından”, “kadının özgürleşmesinden” bahseden yoktur. Hümanist değerlerin birkaç düzine kadının hayatını olumlu yönde etkilemesi, Rönesans’ın kadınları derinden etkilemesi anlamına gelmemektedir. Kadınları etkileyen bir Rönesans dönemi varsa, bu klasik tanımıyla geleneksel tarihin dönemlerinden biri olan Rönesans dönemi değildir: Kadınlar, tarihin öznesi olarak kabul edilmedikçe, bizler Tanzimat Dönemi’nde hangi kadınların nasıl yaşadıklarını ve bu dönemden etkilenip

² Timisi, “Tarih Çözümlemesi İçinde Sözlü Tarih ve Feminist Sözlü Tarih”, s.335-336.

etkilenmediklerini bilebilme şansına sahip değiliz. “Feminist Tarih Yazımı” denen bu tarih yazım çeşidinin ne zaman başladığına gelince, kadınların geleneksel tarih yaklaşımına getirdikleri bu eleştirilerin kaynağı, kadınların geçmişte yaşadıkları deneyimlerini sorgulamaları olmuştur. Bu sorgulama, 1960’ların sonu ile 70’lerin başından itibaren oluşan siyasal hareketlenme içinde kadınların da yer alması ile başlamıştır.”³

Evet, bu satırlarda da açıkça gördüğümüz üzere “Feminist Tarih Yazımı” ancak 1960’lı yıllarda başlayabildiğine göre bu yazım türü, en fazla 40 yıllık bir geçmişe sahiptir. Feminist tarih yazıcıları, kadın tarihini kadınların Tanrıça rolünde oldukları ve bu rollerinden dolayı da tüm hayatın temelini feminen tercihlerin teşkil ettiğini söyledikleri anaerkil dönemle başlatırlar.⁴ Feminist tarih yazıcıları, bu dönemde insanların doğayla içi içe, barış dolu bir yaşam sürdürdüklerini iddia etmektedirler. Ancak daha sonra tanrılar panteonunda *Ana-Tanrıça* baştan indirilerek onun yerine *erkek bir Baş-Tanrı* getirilmiştir⁵. İşte bundan sonraki dönemde ataerkil dönem olarak adlandırılır, feminist tarih yazıcılarınca. Feminist tarih yazıcıları ataerkil dönemde de ilkin bir çoktanrılı dönem yaşandığını ancak daha sonra tevhit dinlerinin egemenliğinin başladığını söylemektedirler. Görüldüğü üzere feminist tarih adeta dinler tarihiyle iç içe bir tarihi süreç halinde sunulmaktadır. Yine feminist tarih yazıcıları kadın tarihindeki tevhit dinlerinin egemen olduğu dönemi kadın tarihinin en kötü dönemi olarak nitelendirmektedirler ve bu anlamda da tüm tevhit dinlerini yani ilahi dinleri kadınların sosyal hayatın en yoğun biçimde uzak tutulduğu ve dışlandığı dönemin başlatıcısı ve meşrulaştırıcısı olmakla suçlarlar.⁶ Aslında feminist tarihçiler dinler tarihinde tevhit dinlerini ataerkilliğin başlangıcı olarak gösterebilirler de bu bakış açısının neo-pagan⁷ bir bakış açısı olduğu belirtilmelidir. Çünkü kadının konumu sadece tevhidin kurucusu Samilere has değildir. Hinduizm ve Budizm gibi dinlerde de kadının konumu tevhit dinleriyle aynı mesabede hatta çok daha beter bir bakış açısının altındadır. Mesela Hinduizm’deki kadının kocasıyla beraber yakılması geleneği olan sati bile buna yeterli bir örnektir. Bu bakımdan söz

---

³ Timisi, “Tarih Çözümlemesi İçinde Sözlü Tarih ve Feminist Sözlü Tarih”, s.335-336,

⁴ Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yay., İst., 1995, s.37-38; Stone, Merlin, *Tanrılar Kadıncık*, çev. Nilgün Şarman, Payel Yay., İst., 2000.

⁵ Stone, *Tanrılar Kadıncık*, s. 110-114.

⁶ Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, s.96-102.

⁷ Neo-pagan: Türkçesi yeni-putperestlik anlamına gelen felsefi terim.

konusu bakış açısının şu anda dünyayı öyle ya da böyle yöneten semitik din anlayış karşılığında doğduğunu söylemek gerekir.

Ancak bizim burada konumuz açısından önemle vurgulamak istediğimiz husus kadınların yalnız tevhit dinlerinin egemen olduğu dönem içinde değil aynı zamanda tüm insanlık tarihi boyunca kadının sosyal duruşu çok fazla iç açıcı olmamıştır. Eğer liberal feminizm içinde anlattıklarımız hatırlanacak olursa ünlü liberal feminist Sarah Grimke, kadınları yalnızca evlenerek sosyalleşmelerinden yahut tek sosyalleşme biçimi olarak evliliği gördüklerinden dolayı eleştirmektedir. Hakikaten de kadınlar evlenerek sosyalleşmektedirler. Çünkü kadınlar annedir ve annelikleri onların diğer sosyal rollerinin önüne geçerek kadınların tarih boyunca evlenerek yani özel alan içinde sosyalleşmelerine neden olmuştur. Bu da erkeklerin devletler yönetmesine ve onların devlet yönetmeleri de dünya tarih yazınının büyük bölümünü siyasal tarih yazını oluşturduğu için tarih sayfalarında daima yer almalarına neden olmuştur. Ancak annelik rolü ile sosyalleşen ve devletlerden ziyade evi, yuvayı yöneten kadın, tarih yazınında özel alana yer verilmemiş olduğu için bugüne kadarki tarih yazınında bazı istisnaların dışında neredeyse hiç yer almamış gibidir. Yani kadının tarih kitaplarından dışlanması, kadının sosyalleşme sürecinin erkeğin sosyalleşme sürecinden farklı olmasının bir sonucu ve tüm dünya kadınlığına has bir özelliktir. Yalnızca tevhit dinine inanan toplumlara mensup kadınlara has bir durum değildir.

TEVRAT'TA KADIN

Ancak kadınların tarih sahnesinin tümüyle dışında tutulmasında Tevrat'ın kadın hakkında ve aleyhinde olan pasajlarının büyük etkisi olduğunu söylersek sanırız yanılmış olmayız. Yaratılış kıssasından başlayarak Tevrat'ta kadın aleyhine pek çok pasaj vardır. Fakat, biz burada Kutsal Kitap'ın tahrifi konusuna girip de kadın aleyhine gibi gözüken bu Tevrat pasajlarının doğruluğunu tartışma mevkiinde olduğumuzu düşünmüyoruz. Ancak şunu tekrar vurgulamalıyız ki, bundan yaklaşık 4000 yıl önceki İbrani geleneği yansıtan Tevrat pasajlarının, kadının kamusal alanın ve böylece tarihin dışında tutulmasında önemli bir etkisi vardır. Tevrat hem Havva aleyhine⁸ hem de kadın aleyhine⁹ olmak üzere pek çok pasaj ihtiva etmektedir. Ancak bunlar arasında en çok dikkati çeken yaratılış kıssasında Havva'ya yüklenen cadı kadın rolüdür. Adeta tüm insanlığın mahvından Havva sorumlu tutulmakta ve Havva günah keçisi ilan edilmektedir.

⁸ Yaratılış, 3:23

⁹ Sayılar, 3/40; Levililer, 27/2-5-6.

İki kişinin ortak günahını tek başına Hz. Havva'ya yüklemenin ve daha sonra sırf bu günah insanoğlunun işlediği ilk günah diye, gelecek tüm günahlarında sebebini bir tek günaha bağlayarak bu günahların tümünden Hz. Havva'yı sorumlu tutmanın büyük bir insaf dışılık olacağı kanaatindeyiz.. Evet biraz tuhaf görünse de maalesef İbrani gelenekte tam da böyle olmuş ve adeta insanoğlu tarafından işlenmiş ve işlenecek tüm günahlar Tevrat'taki yaratılış kıssasındaki ifadeler baz alınarak Hz. Havva'ya yüklenmiş ve Hz. Havva tüm insanlık tarihinin en kötü insanı ilan edilmiştir. Hz. Havva kötü ilan edilince dolaylı olarak da tüm kadınlık âlemi kötü ilan edilmiş ve İbrani gelenek neredeyse tüm insanlık tarihine ya da tüm ataerkil tarihe hâkim olarak kadının mahkum edilmesine neden olmuştur. Kur'an bu konuda asla tek başına Havva'yı suçlamamaktadır ve ilk işlenen günahın hem Hava'nın hem Âdem'in ortak günahı olduğunu vurgulamaktadır¹⁰. Ancak bundan başka Tevrat'ta kadın mevzusunda dikkati çeken önemli bir pasaj da Tevrat'ta Hz. Musa'nın kendi yaptığı nüfus sayımında kadınları saymadığı¹¹ anlaşılıyor. Ancak bunun en mantıklı izahı sanırız, bu sayımın eli silah tutan erkeklerin sayılması amacıyla yapılmış olduğu şeklinde olmalıdır.

Yeri gelmişken kadın meselesiyle ilgili değinmemiz gerektiğini düşündüğümüz önemli tespitlerden bir tanesi de savaşçı toplumlarda bu toplumların yaşam şartları açısından düşünüldüğünde, bir kavmin hayatta kalmak için sahip olması gereken en önemli özelliğin savaşçılık olduğu hatırlanır. Bu çerçevede kadın, eli silah tutan bir varlık olmadığı için kadının İlk ve Ortaçağ toplumlarında ne sosyal hayatta, ne de günlük sıradan işlerde asla gözle görülür, belirgin bir ağırlık kazanamamıştır. Kadının eski toplumlarda sosyal hayattan dışlanması önemli sebeplerinden biri de onun elinin silah tutmamasıdır. Bu çerçevede Yahudiler arasında yapılan nüfus sayımında kadınların sayılmadığını görüyoruz. Çünkü bu nüfus sayımından temel amaç büyük ihtimalle eli silah tutanların sayılmasıdır. Yoksa bu faaliyetten maksat, bugünkü gibi devlet planlaması yapmak değildir. Tam bir savaşçı toplum düşüncesiyle sadece erkekler sayılmıştır. Kadınların sayılmasına gerek dahi duyulmamıştır. Ancak kuşkusuz Tevrat'ın tümünde kadın kötülenmemektedir, Tevrat'ta kadınların övüldüğü ve kadın peygamberlerden bahseden pasajlar da vardır.¹²

---

¹⁰ 2/Bakara /36, 20 / Taha /116-121.

¹¹ Eski Ahid, Sayılar, 3/40

¹² Mezmurlar, 86/16; 116/16; Hakimler, 4/9.

Bundan başka kadınlar Tevrat'ta Allah'ın kadın kulları olarak nitelenmekte¹³ ve kulluk noktasında erkeklerle tamamıyla eşit sayılmaktadır. Anlaşılan o ki, kadınların erkeğin yarı değerinde olduğunu söyleyen pasajlar¹⁴ bunu kadının sosyal konumu için söylüyordu kul olmak noktasında erkek ve kadın eşitti. Allah Tevrat'ta kadını ve erkeği kullukta eşit saymıştır ama patriarşik sistemin en katı ölçütleriyle yaşandığı 4000 yıl öncesi Yahudi toplumunun kadına bakışı ya tahrif nedeniyle Tevrat'a yansımıştı yahut Allah-ü Teala bilhassa kadının hukuki konumuna ilişkin pasajların nüzulünde ilahi hikmeti gereği başka faktörlerin yanı sıra insan faktörünü de katarak hükümlerini indirmiştir. Ancak şu bir hakikat ki, biz, Tevrat'ta kadınların kulluk noktasında erkeklerle eşit sayılırken hukuki statü noktasında neden daha aşağı bir konumda tutulduklarını kesin olarak bilemeyiz. Tevrat'ta kadına kul olma noktasında eşitlik ama hukuki haklar noktasında ikincillik verilmesinin nedeni, bizce, milattan önceki Yahudi toplumuna ait ataerkil-İbrani geleneğin kadına bakışının, Tevrat'ın kadının sosyal hayattaki konumuna ilişkin pasajlarına yansımastır.

İNCİL'DE KADIN

Buradan İncil'in kadına bakışına geçmek gerekirse, şunu bilhassa vurgulamak lazım ki, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dan oluşan dört İncil'in kadınla ilgili metinlerinin, Tevrat'ın kadınla ilgili metinlerine oranla daha ılımlı olduğu görülmektedir. Kadın konusuna ilişkin İncil'deki olumsuz ifadeler ise genellikle İncil'in kendi metninde değil Mektuplar gibi Hz.İsa'ya ait olmayan ve hidayete çağırma amaçlı havarilerce yazılan mektuplarda yer almışlardır. Hz. İsa'nın ve Hıristiyanlığın kadınlara ilişkin tutumları hakkında *Harper's Bible Dictionary*'de şunlardan söz edilmektedir: “Yeni Ahit zamanında kadınlar, erkeklerle daha eşit bir düzlem içinde hareket etmişlerdir. John Mark'ın annesinin evi ilk Hıristiyanların toplanma yeri olmuştur. Sonradan kiliseyi oluşturan Hıristiyan gruplar, Hıristiyanlık'ta kadın erkek ayrımı olmadığını fark etmişlerdir. İsa, ince kavrayışıyla ve sempatik yardımlarıyla kadınları onurlandırmıştır. Aziz Paul, evliliği Hıristiyanların kiliseyle arasındaki ilişkinin bir sembolü yaptı. Kadınlar, erken dönem kilisesinde, papaz yardımcıları, öğretmenler, havarilerin dost çalışanları, yardımsever ev hanımları ve kutsanmış iş kadınları olarak çalışmışlardır.”¹⁵ İncil'de kadın konusuna gerek olumlu gerek

¹³ Mezmurlar, 86/16; 116/16.

¹⁴ Levilkiler, 27/6

¹⁵ Miller, Madeleine S.-Miller, J.Lane, *Harper's Bible Dictionary*, Harper Brothert's Publishers, New York, 1959, c.II, s.822.

olumsuz yaklaşan pek çok pasaj tespit etmek mümkündür. Kadınla ilgili bu pasajlar arasında, Saba melikesi Belkıs'tan söz eden pasajlar¹⁶, kendisine peygamber diyen İzebel adında bir kadından bahseden pasajlar¹⁷, başka dinden kadın ve erkeklerle evlenmeye ilişkin hükmün yer aldığı pasajlar¹⁸, tesettürden bahseden ve kadına dua ederken örtünmeyi emreden pasajlar¹⁹ ve kadına kocasına Hz. İsa'ya, yani Hıristiyan inancına göre, Tanrıya itaat eder gibi itaat etmeyi emreden pasajlar²⁰ gibi pek çok pasajlar vardır. Ancak burada dikkati çeken nokta, kadınlara kocalarına itaati yahut dua ederken örtünmeyi emreden ifadeler, daha çok dört İncil'de değil havarilerin hidayete çağırma için yazdıkları mektuplarda yer almaktadır. Feministler tarafından eleştirilen ve kadının aleyhinde görülen bu pasajların havari mektuplarında yer alması ve dört İncil'de yer almaması da Hz.İsa'nın kadın konusunda takındığı anlayışlı tavrın aksine havarilerin katı ataerkil-İbrani geleneğin etkisiyle kadın konusunda oldukça sert bir tutum takındıklarını göstermektedir. Havarilerin kadın konusundaki bu sert tutumları ise İbrani geleneğin kadın konusundaki sert tutumunun Hıristiyanlığı da etkisi altına aldığını göstermek için sanırız ki, yeterlidir. Hz.İsa'nın kadınlara ne kadar anlayışlı davrandığını ise sanırız şu örnek gayet iyi açıklamaktadır: "Meryem bir litre nardin yağı ile İsa'nın ayağını meshetti ve saçlarıyla sildi. İskariyot neden bu yağ üç yüz dinara satılıp fakirlere dağıtılmadı dedi."²¹ Buradaki ibare, Hz. İsa'nın kadınlara karşı onların ayaklarına meshetmesine izin verecek kadar anlayışlı olduğunu göstermektedir. Oysa daha sonraları kadınlar uzun çağlar boyunca İncil'den dahi men edilmişlerdir. Ataerkil-İbrani geleneğin kadına karşı baskısı uzun müddet Hıristiyanlığa hakim olmuştur. Bu hakimiyet, ancak İncil ve Ahd-i Atik'teki kadına yönelik ifadeler reformist-feministler tarafından yeniden incelenip yorumlanınca son bulmuştur.

KURAN'DA KADIN

Tevrat'ta anlatılan yaratılış kıssasında cennetteki yasak meyveyi yemek üzere Hz. Havva'yı saptıran yılan, Hz. Adem'i Hz. Havva saptıran da Hz. Havva'dır. Oysa Kur'an'da anlatılan yaratılış kıssasında²², insanı saptıran yılan

---

¹⁶ Matta, 12/42.

¹⁷ Yuhanna, 2/20.

¹⁸ Kor. Mek., 7/12-13.

¹⁹ Kor. Mek., 11/5.

²⁰ Kor. Mek., 11/3; Efesos. Mek., 5/22.

²¹ Luka, 7/38; Yuhanna, 12/3.

²² 2/Bakara /36

değil şeytan olup günahı işleyen de tek başına Havva değil, hem Havva hem de Adem'dir. Bu konuda Kur'an'ın dikkati çeken diğer bir tavrı da Kur'an'ın bir yer hariç şeytanın Hz. Adem ve Havva'yı nasıl kandırdığını ve ikisinin de nasıl isyana saptıklarını anlatırken hep Arapça ikil ifade tarzını kullanmasıdır. Ancak Kur'an sadece bir yerde tekil ifade kullanmıştır.²³ Kur'an burada konuya tamamen insanların bireysel sorumlulukları açısından yaklaşmaktadır. Yani yasak meyveyi yemeleri her ikisinin de bireysel suçlarıdır, günahlarıdır ve dişi ya da erkek herkez kendi günahından sorumludur. Yoksa Havva tüm insanlığın günah keçisi değildir. Kendisinden sonrakilerin hepsinin birden sorumluluğu niçin Havva'nın ya da Adem'in olsun ki; bu Hıristiyanların asli suç kavramına benzer ki bu *İslam düşüncesindeki tanrı tasavvurunun ve "adlullah" kavramının* tamamen dışındadır. İslam hiç kimsenin doğuştan günahkar olduğunu kabul etmediği gibi, bir tek kişi yüzünden tüm insanlığın suçlu olacağını da asla kabul etmez. Suç Havva'nın olsa bile Adem de meyveyi yemeyebilirdi de. Havva'nın Adem'e yasak meyveyi yemesi yönünde telkini olup olmadığı Kur'an ayetlerinden açıkça çıkmamakla beraber; velev ki Havva Adem'e böyle bir telkinde bulunmuş olsa bile Adem bu telkine uymak zorunda değildi. Allah'ın kendine verdiği cüzi irade ve aklı kullanarak Havva'ya karşı çıkabilirdi. Oysa Adem böyle yapmamıştır. *Meyveyi yiyerek günah işlemeyi tercih etmiştir; yani burada bir suç varsa bu ortaklaşa işlenen bir suçtur.*

Kur'an insana kadın ya da erkek bu fark gözetmeyen bakışının da ötesinde mümin kadınlara örnek ya da ibret olsun diye pek çok kadından bahsetmektedir. Ancak bu kadınlardan sadece birinin adını zikretmiştir. Bu kadın da Hz. Meryem'dir. Kur'an, bahsettiği kadınların bir kısmından mümin kadınlara onlar gibi olmamaları gerektiği uyarısıyla, bir kısmından da onlar gibi olmaları gerektiği uyarısıyla söz etmiştir. Yani Kur'an, bir takım davranış modelleri sunmak amacıyla bu kadınlardan söz etmiştir. Kur'an, Hz. Nuh'un karısından, Hz. Lut'un karısından inkârlarından dolayı ibret alınması gereken ve tüm inkar edenlerin sonlarının kendileri gibi olacağı insanlar olarak bahsederken, ancak Hz. Meryem'den ve Firavun'un karısından örnek alınması gereken birer hanımefendi olarak bahsetmektedir²⁴. Bu iki hanım gibi hanımların da imanından dolayı Allah'ın korumasında olduğundan bahsetmektedir. Bunların dışında Kur'an-ı Kerim'de, çalışan kadınlardan da söz edilmektedir. Örneğin ismi verilmesi de Saba Melikesi Belkıs'dan ve onun hükümdarlığından bahsedilmekte

²³ 20 / Taha / 116-121

²⁴ 66 / Tahrim / 10-12

ve onun hükümdar olması, bir ülke yönetmesi hiçbir eleştiriye tabi tutulmamakta; yalnızca onun ve kavminin güneşe tapması eleştirilmektedir.²⁵ Ayrıca gene Hz.Musa'nın kıssası anlatılırken onunla karşılaşan iki kızdan bahsediliyor ki bu kızlar ailelerinin bir çobanı olmadığı için evlerinin koyunlarını otlatan Hz .Şuayb'ın kızlarıdır. Daha sonra Hz.Musa onların çobanı olmuş ve onlar muhtemelen bu işi bırakmışlardır.²⁶

Kur'an bunlardan başka Cahiliye devrinde kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesini eleştirmiş, bu tarz bedevce adetlerin ortadan kaldırılması için de Peygamber çaba harcamıştır. Müşriklerin kız çocuklarını küçük görmeleri ve bununla beraber melekleri Allah'ın kızları olarak nitelemeleri Kur'an'da eleştirilmiştir. Müşrik bir Arap için kız çocuğu sahibi olmak onlar için bir utanç, bir ayıp vesilesi, yüz kızartıcı bir suçtur. Aynı müşrik Arap için bu yüz kızartıcı varlıklar Allah'ın kızlarıdır.²⁷ Ancak Kur'an bütün diğer sosyal kemsilere olduğu gibi kadınlara da büyük bir sosyal adalet getirmiştir. Kur'an, kadını miras bırakılan bir eşya konumundan miras alan ve miras bırakan, şahit olan, antlaşmalarda taraf olan, her Müslüman erkeğin sahip olduğu kamusal haklara sahip, mülk sahibi olabilen ve günah işleyip haddi aşanlardan olmadığı sürece pek çok hakkı bulunan, kısacası sosyal, siyasi ve hukuki bir takım hak ve yükümlülükleri olan bir varlık haline getirmiştir. Ancak Kuran'ın kadına yönelik tavrında bilhassa feministler tarafından sorgulanan üç yön vardır: Bunlardan bir tanesi, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğiyle eş tutulması ile ilgili hüküm, bir diğeri erkeklerin kadınlar üzerinde avantajından bahseden ayet ve en sonuncusu da kadının mirastan erkeğin aldığı yarısını alması gerektiği yönündeki hükümdür.

Miras konusuyla ilgili öncelikle şunun çok iyi bilincinde olmak gerekir ki; Kur'an'ın erkeğe kadının iki katı verilmesi gerektiği yolundaki hükmü Kur'an'ın erkek ve kadın hakkındaki diğer hükümleriyle birlikte değerlendirilirse daha sağlıklı biçimde anlaşılabilir. Kur'an, erkeğe kadına mehir vermesi gerektiği şartını koyar.²⁸ Ayrıca çocuğun ve annenin nafakası da babaya ve kocaya aittir. İslam kadının çalışmasına karşı çıkmamakla beraber, ailenin nafakasının sorumluluğunu erkeğe verir.²⁹ Ayrıca erkek, boşanma sürecindeki iddet

---

²⁵ 28 / Kasas / 7

²⁶ 27 / Neml / 23

²⁷ 43 / Zuhruf / 17-20

²⁸ 4 / Nisa / 4

²⁹ 2 / Bakara / 233

döneminde de kadının nafakasını sağlamakla yükümlüdür.³⁰ Allah mümin erkeklere bu kadar sorumluluk yükledikten sonra, kız evladın sadece mirastan erkeğin aldığı yarısını almasını istemiştir, zira Kur'an-ı Kerim'de aileyi geçindirmekle, mehri vermekle ve hatta iddet döneminde kadının nafakasını sağlamakla yükümlü kılınan hep erkektir.

Kur'an'ın kadınla ilgili en çok tartışılan hükmü “şahitlikle ilgili” olan ayaftır. Buna göre iki kadının şahitliğinin bir kadının şahitliğine eşit olduğu kabul edilir. “Eğer iki erkek bulunmazsa o zaman rıza göstereceğiniz bir erkekle–biri yanılırsa diğerrinin ona hatırlatması için iki kadın olsun”.³¹ Bu ayetle ilgili Amine Vedud Muhsin'in yorumu oldukça ilginçtir. Bu yoruma göre bu ayette temelde şahitlik yapan ilk kadının yalancı şahitliğe zorlanması yahut unutulması durumu gibi durumlarda görevi yalnızca ona antlaşma hükümlerini hatırlatmak olan ikinci bir kadın söz konusu edilmiştir. Yani kadınlardan yalnızca birinin görevi şahitlik olup diğerrinin görevi ancak ona hatırlatıcılık yahut hakemlik yapmaktır.³²

Kur'an'ın kadın konusundaki en tartışmalı üçüncü hükmü ise şu ayet-i kerimedir. “Allah'ın bazılarını bazılarından üstün kılmasından ve erkeklerin mallarından harcamalarından dolayı erkekler kadınları kollayıp gözetirler”.³³ Buradaki üstünlük bazı erkeklerin onları geçindirmelerinden, nafakalarını temin etmelerinden dolayı bazı kadınlara olan üstünlüğünden başkası değildir. Yani bu ontolojik noktada bir üstünlük değildir. Var oluş açısından her ikisi de insandır; her ikisi de aynı yaratanın yarattığı, aynı varlık düzleminde bulunan, aynı cinse mensup olan, bununla beraber biyolojik ve psikolojik bazı farklı özellikleri de kendilerinde barındırabilen varlıklardır. Toplumsal organizasyon içinde erkekler daha çok organizatör, sistemleştirici varlıklar olmakla beraber; kadınlar ise daha detaycı, ayrıntılarla daha fazla uğraşan varlıklar olmuşlardır. Fitratlarında olan bu farklılıklarıyla beraber gene toplumsal organizasyon içinde her ikisi de insan olma noktasında eşitlenen; ama erkeklerin toplumsal organizasyonu oluşturan, kadınların da daha çok bu organizasyonun en önemli unsurlarını oluşturan organizasyon içindeki aile ve (çocuk eğitimi yoluyla toplumun yarınlarına aktarılan) kültür gibi sosyal organizasyonun en hassas dayanaklarını ayakta tutarak toplumun yarınlarına taşınmasını sağlayan varlıklar olmalarıyla da ayrımlaşan, farklılaşan fonksiyonları vardır. Ancak bu kadının organizatör

³⁰ 65 / Talak / 6

³¹ 2 / Bakara / 282

³² Muhsin, Amine Vedud, *Kuran ve Kadın*, çev.Nazife Şişman, İst., 1997, s.146-148-105.

³³ 4 / Nisa / 34

olamayacağı anlamına gelmediği gibi erkeğin de detaycı olmayacağı anlamına gelmez. Kur'an, hükümlerini ilk muhataplarının olarak bir takım ön kabullerini de göz ardı etmeden indirmiştir. *Ancak Kur'an-ı Kerim'in kadınla ilgili bütün değerlendirmeye ve hükümlerini o dönemle ilintilendirerek değerlendirsek yanlıya düşeriz. Zira Kur'an temelde insan psikolojisini baz alarak hükümlerini indirir. Çünkü o kuşkusuz tüm zamanlara ve tüm insanlara hitap eder.*

Bütün bunları anlatıyor olmamızın iki ana sebebi vardır. Birincisi dinin toplumda zihniyet belirleyici unsur olması ve ikincisi de son yirmi yıllık süreçte toplumun genelinde var olan belirgin dindarlaşma eğiliminde Kur'an'ın kadına ilişkin hüküm ve yorumlarının sürekli tartışma konusu yapılmış olmasıdır. Bu açıdan Kuran'ın kadın yorumunun iyi bilinmesi gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca gerek kadın erkek ilişkileri, gerekse kadının sosyal konumu, tarihsel süreç içerisinde hiç de Kuran'ın istediği gibi gelişmemiştir. Tam tersine tarihsel süreçte kadının sosyal konumunun ve diğer toplumsal duruşlarının radikal bir biçimde bazen isteyerek ve bilinçli biçimde, bazen de istemeden ve bilinçsizce Kur'an'ın istediğinin tam tersine gelişmiş olduğunu görebilmemiz için Kur'an'ın kadın yorumunu sağlıklı bir biçimde bilmemiz gerekiyor. İşte tüm bunlar sonucunda az sonra anlatacağımızda da görüleceği gibi kadının tarihsel duruşu aslında Kur'an'ın istediği aktif duruş değildir, bununla beraber İslam toplumlarında kadın asla hayatın tümüyle dışına itilmemişse de yeterince içinde de olamamıştır. Zira İslam tarihindeki ünlü kadınlar genellikle hep üst tabakanın kadınlarıdır, aralarında alt ya da orta sınıftan çok az isim vardır. Bu da göstermektedir ki kadının sosyo-tarihsel duruşunda sınıf sisteminin önemli bir etkisi vardır. Bu etki gerek o gün gerek bugün erkek kadın münasebetlerine de fazlasıyla yansımıştır. Şimdi de biraz bu konudaki tarihsel sürece göz atalım.

Kur'an'ın kadına ilişkin ayetleri ilahi bir adaletin izlerini taşımakta ve üstünlüğün cinsiyette değil takvada olduğunu vurgulamaktadır. İbrani gelenekteki kadına ilişkin olumsuz tavır, daha sonra yine İbrani kültürle yetişmiş Havarilere ait mektuplar dışında kadınlar hakkında olumsuz pasajlar içermeyen Hıristiyan kültürünü ve hatta netice de özellikle İsrâilî rivayetlerden İslami gelenekte yararlanılması bağlamında İslâm kültürünü de etkilemiştir. Bu etki daha sonra ne yazık ki, Hıristiyan geleneğinde kiliseye hakim olmuş, İslami gelenekte de bilhassa İslam toplumunda karışıklıkların başladığı Hz. Osman'ın hilafetinin son yıllarından bugüne doğru gelindikçe İslam toplumlarının pratik hayatına hakim olmuştur. Ancak İbrani geleneğin bu baskınlığına rağmen tarih içinde Müslüman kadınlardan hak ettikleri yeri alanların sayısı Orta ve Yeni

Çağ'ın dünya kadınlarıyla kıyaslandığında hiç de azımsanacak gibi değildir. Burada demin kullandığımız “İslam toplumunda karışıklıkların başladığı Hz.Osman'ın hilafetinin son yıllarından bugüne doğru gelindikçe İbrani geleneğin kadına bakış açısı İslam toplumlarına da hakim olmuştur” cümlesini birkaç satırla açmamız gerektiği kanaatindeyiz. Kur'an-ı Kerim kadın konusunda hem Tevrat hem de İncil'den daha eşitlikçi bir tutum sergilemiştir, böyleyken Hz. Peygamber de Kur'an'ın bu tutumunu pratik hayata uygulamıştır. Ancak Hz. Peygamber'in vefatı, bilhassa Hz. Osman'ın hilafeti sırasında ilk karışıklıkların başlamasıyla beraber yeniden sosyal bünyede çatlaklar oluşmaya başlamış ve bu ilk olarak kadınları etkilemiş ve kadınlar peygamberimiz dönemindeki özgürlüklerini bu karışıklıklar sırasında kaybetmeye başlamışlar ve bugüne doğru gelindikçe de bu kayıp devam etmiştir. Maalesef Hz.Peygamber'den önceki İbrani toplumlara has hüküm ve tutumlar kadınları dört bir yanlarından kuşatarak hareket alanlarını fevkalade daraltmıştır.

İSLAM TARİHİNDE KADININ SOSYAL STATÜSÜ

Burada, kısaca Müslüman kadınların bu tarih içindeki konumlanışlarına değinmek istiyoruz. Müslüman kadınlar tarih içinde üç sosyal rol ve kimlikle yaşamışlardır desek sanırız yanlış yapmış olmayız. İlk olarak, en güzel örneğini Hz.Aişe ve Rabiâtü'l Adeviyye'nin teşkil ettikleri ve adeta yaşamın tadını ilimde ve irfanda bulmuş olan Müslüman bilgelerin teşkil ettiği Müslüman kadın grubudur. Bilhassa tasavvufa intisap edip hayatlarını birer mutasavvife olarak sürdürmeyi tercih edenler bu bilge kadınlar arasında ilk sırayı teşkil etmişlerdir. Kadınların pek çok istismara da uğrayabildiği geçmiş dönemlerde tasavvuf ve din kadınlar için bir zırh özelliği de taşıyabilmiştir. Böylece onlar, hayatlarını Allah'a adayarak hem dünyevi kirlenmişlikten uzak durmakta ve hem de bu sayede dini ilimleri de öğrenerek dönemin ilim anlayışı çerçevesinde ilimden de uzak kalmamış olmaktadır. Ancak her ne kadar bilimle uğraşan bu kadınlar o dönemde bilimle uğraşan dünya kadınlarıyla kıyaslanınca sayıca çok olsalar dahi dönemin Müslüman toplumlarında çok büyük bir çoğunluğu maalesef teşkil edememişlerdir. Bu dönemde tasavvuf dışında fıkıh, hadis, kıraat gibi ilimlerde yer alan kadınlar ise daha çok yine aynı dönemin elit kesimine mensup ailelerin kızlarıdır. Ancak tasavvufta yer alan kadınlar arasında Rabiâtü'l Adeviyye gibi alt tabakaya mensup hanımlar da vardır.³⁴

³⁴ Hz. Peygamber döneminden itibaren hemen tüm İslam Dünyasında dini ilimlerle meşgul olmuş olan hanımların isimleri ve hayat öyküleri için bkz. Hamidullah, Muhammed, İslam

Bu bilge hanımlar genel de çoğunluğu teşkil etmemiş bir anlamda zengin ama dinini öğrenmeye meraklı bir kitlenin arasından çıkmış olan hanımlardır ve genelde yaşadıkları dönemin entelijansiyasına mensupturlar; sıradan halk tabakasından olan hanımlar bu kitle arasına girmişlerse de tarih boyunca olduğu gibi onların bu allameler arasındaki sayısı arzu edildiği kadar yüksek olmasa gerektir. Ancak batıda İncil'e el vurması günah sayılan kadının İslam toplumlarında özellikle dini ilimler sahasında bu kadar alim yetiştirmiş olması gurur vericidir. Ancak zamanla bu hanımların sayısında da bir azalma olduğu söz konusu bilgelerin doğum ve ölüm tarihlerine bakıldıkça görülecektir. İslam Tarihinde kadınların eğitimsiz kalıp kalmadıkları ya da eğitilenlerin neden zengin ve entelijansiyaya mensup oldukları probleminin tamamıyla o dönemin sosyal sınıf sistemine ve gene söz konusu dönemde sözlü kültüre dayanan bir sosyo-kültürel ortam bulunmasına bağlı bir sosyolojik vaka olduğu yoksa sırf kadınları toplumdaki dışlamaya yönelik bir tavır olmadığı kanaatini taşımaktayız.

Ancak o dönemde kadınların bilim dünyasında yer alışları hakkında zikredilmesi gereken önemli bir noktada belki de gene dönemin bilim anlayışına

---

Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İrfan Yay, İst., 1993, c.II , s.169-172; İbn-i Habib; Ebu Cafer Muhammed bin Habib bin Umeyye bin Ömer el-Haşimi, Kitabu'l-Muhabbar, Beyrut, s.81-82; Ahmed bin Hanbel, Ahmed bin Muhammed b. Hilal b. Esad ibn İdris b. Abdullah Ebu Abdillah, Müsned, Kahire, 1313, c.VI, s.405, No.2; Ebu Davut es-Sicistani, Süleyman b. Eş'as el-Ezdi, Sünen, Tahk. Muhammed b. Muhyiddin Abdülhamid, Beyrut, t.y., İmametü'n-Nisa, c.II, s.62; İbn-i Abdi'l-Berr, Yunus bin Abdullah b. Muhammed b. Asım en-Nemri el-Endelüsi Ebu Ömer, el-İstiab fi Marifeti'l Eshab, Küna'n Nisa, Haydarabad, 1309, No.107; İbn Hacer el-Askalani, Şihabuddin Ebi'l Fadl Ahmed b. Ali, el-Metalibu'l Aliye bi Zevidi'l Mesanidi's-Semaniye, Tahk. Habibu'r Rahman el-Azami, Kuveyt, 1393, No.4159; el-Kastallani, Ahmed Muhammed bin Muhammed b.el-Hüseyni b. Ali, İrşadü's-Sari li Şerhi Sahihi'l Buhari, Mısır, 1886, c.III, s.22; el-Hakim, Ebu Abdillah, Müstedrek ala's-Sahihayn, Haydarabad/Dekkan, 1334; c.4, s.25 -Zeynep bintu Cahş maddesine bakınız; İbni Kesir, İmauddin İsmail Ebu el-Fida el-Kuraşi, el-Bidaye ve'n Nihaye, Kahire, 1351, c.VII, s.104; İbnu'l Cevzi, Cemaleddin Ebu'l Ferec, Menakibu Emiru'l Mü'minin Ömer bin el-Hattab, Beyrut, 1987, s. 121; İbni Şebbe, Ebu Zeyd Ömer en-Numeyri el-Basri, Kitabu Tarih'l Medineti'l Münevvere, Tah:Fehim Muhammed Şeltut, Cidde, 1979, c.IV, s. 1229; İbni Sad, Ebu Abdillah Muhammed bin Sad Men' ez-Zahiri e-Basri, et- Tabakat'ül Kübra, Beyrut, 1380,c.VIII, s. 296.; c.V, s.444; et -Taberi, Muhammed bin Cerir, Tarih'ul Umemi ve'l Muluk, Tah: Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim, Beyrut, 1967, c.IV, s.221; İbni Asakir, Ebu'l Hakim Ali bin el-Hasan Hibetullah,Tarih-u Medinet-i Dimaşk (Teracim'un -Nisa, kısmı), s.457; İbni Şebbe, a.g.e., c.I, s.250 – 251; İbni Sad, a.g.e.,c. IV, s. 201; Savaş, Rıza Raşid Halifeler Devrinde Kadın, Ravza Yay.,İst., Nisan 1996; Kahhale, Ömer Rıza, A' lamü'-Nisa fi alemeyi' l-Arabi ve'l İslam, Dimaşk, 1378 - 1959, c.I-II-III-IV-V. Uludağ, Süleyman, Sufi Gözüyle Kadın, İnsan Yay., İst., Ağustos/1995; Feridüddin Attar, Tezkiretü'l Evliya, çev.Süleyman Uludağ, Bursa, 1984, s.110-127.

uygun olarak; bu kadınların sadece dini ilimler sahasında çalışmış olmalarıdır. Tıpkı geçmişte Batı kadınında olduğu gibi Müslüman kadın da genelde toplumda kendini cinsel kimliğinden soyutlanmış biçimde ifade imkanını ancak dini bünyede, bilhassa Rabiâtü'l-Adeviyye örneğinde olduğu gibi tasavvufi bünyede bulması gibi. Sosyal katmanlar ve kurumlar arasında ancak Allah katında yani kul olarak toplumda erkekle bir ve eşit algılandığını ve ancak Allah nezdinde insan olarak görüldüğünü bilen Şarane, Rabiâtü'l-Adeviyye gibi pek çok kadın, kadınlara mahsus tekke ve dergahlarda şeyhalık yapmışlardır. Hem kendileri dinlerini yaşamışlar; hem de bundan da ayrıca sevap alacaklarına inanarak dinlerini bilinçli biçimde yaşamaları için diğer kadınlara da dinlerini anlatmışlardır. Bunların pek çoğu Rabia gibi evlenmemeyi seçen, kendilerini Tanrıya adanmış kadınlardır. Ancak onlar Hıristiyanlıktaki rahibelerde olduğu gibi evlenmemeyi bir kural gereği mecburen değil; kendi iradeleriyle seçmiş ve tüm ömürlerini Allah'a adanmışlardır.³⁵

İkinci bir grup olarak Müslüman kadınlar en çok anne olarak sosyal hayatta yer alabilmişlerdir. Ancak belki bir üçüncü sınıf olarak, sayıları genele göre oldukça azınlık olmakla beraber, Müslüman yönetici kadınları³⁶ da İslam tarihindeki kadınlara ekleyebiliriz.

SONUÇ

Tarih, yapanların değil yazanların ürünüdür. Siyasi erk, sosyal nizamın kurucuları ve cephenin galipleri kim ise, tarihi onlar yazar. Sonuç olarak da kahramanlar, hiçbir zaman zafer uğruna ölenler veya arka planda hizmet edenler değil, bayrağı son dikenler olur. Bu bakış açısından hareketle 5500 yıllık yazılı tarihin başrol oyuncularının hep erkekler olduğu söylenebilir. Semitik dinlerle tevhidin yerleşmesine kadar geçen sürede kadınlar hiç olmazsa gökte tanrıçalar yerde rahibeler iken; İbranilerin tarih ve kutsal kitap yazıcıları olmasıyla birlikte Tanrı teke indirilmiş ve tanrıçalar yerle bir edilmiş, insanlığın bütün günahı şeytan olarak lanse edilen kadına yüklenmiş, bunun sonucu olarak da kadınlar ataerkil sistemde tarih sahnesinden silinmişlerdir. Özellikle Tevrat ve İncil

³⁵ İslam tarihinin ilk dönemlerindeki bu kadın karakterlerin daha geniş bir anlatısı için bkz. Walther, Wiebke, Women in İslam, C.S.C.V. Salt, Markus Wiener Publishers, Princeton, 1993, s.103-142.

³⁶ Üçok, Bahriye, İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar, Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 1993.

edebiyatında kadınların esamesi genellikle sınırlamalar veya ayartıcılıkla anılmış ve kadın geri planda kalan taraf olmaya itilmiştir. Bu sebeptendir ki feminizm Yahudi-Hıristiyan toplumlarda dinin negatif kadın algısını yıkmak için ortaya çıkan bir hareket olmuştur.

İslam'a gelince, Hz. Âişe gibi din aktarıcısı ve Rabia gibi dini ifanın zirvesi olan iki kadın dışında kalan kadınlar, İslam'ın ne siyasi ne de ilmî alanında anılır olmuşlardır. Aslında Kur'an'a baktığımızda Allah kadını cahiliyedeki hiçlik döneminden toplumsal rol oynayan bir konuma yükseltmiştir. İslam sayesinde asr-ı saadet kadını şahit olabilmiş, boşama ve miras hakkını edinmiş ve eğitim hakkı kazanmıştır. Fakat fetih hareketleriyle İslam'ın da savaş gücüne duyduğu ihtiyaç neticesi olsa gerek kadın, hem korunması gereken bir konuma itilerek Allah'ın Hz. Peygamber döneminde eline verdiği imkanların ötesine geçememiştir. Biz bütün bunların sonucunda İslam'ın kadına hak vermeyi öğretmek adına temelleri attığını fakat gerek ataerkil bakış açısı gerekse konjonktür gereği İslam toplumunun bu temeller üzerine fazla yapılanamadığını söylememiz gerekir. Halbuki Allah, Kur'an'da Müslümanlara hak ve sorumluluklar konusunda örneklik etmekte ve bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

İbn-İ Hanbel, Ahmed bin Muhammed b. Hilal b. Esad ibn İdris b. Abdullah Ebu Abdillah, Müsned, Kahire, 1313, c.VI, No.2.

Berktay, Fatmagül, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Metis Yay., İst., 1995.

Ebu Davut Es-Sicistani, Süleyman b. Eş'as el-Ezdi, Sünen, Tahk. Muhammed b. Muhyiddin Abdülhamid, Beyrut, t.y., İmametü'n-Nisa, c.II.

El-Hakim, Ebu Abdillah, Müstedrek ala's-Sahihayn, Haydarabad/Dekkan, 1334; c.4.

El-Kastallani, Ahmed Muhammed bin Muhammed b.el-Hüseyni b. Ali, İrşadü's-Sari li Şerhi Sahihi'l Buhari, Mısır, 1886, c.III.

Et –Taberi, Muhammed bin Cerir, Tarih'ul Umemi ve'l Muluk, Tah: Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim, Beyrut, 1967, c.IV.

Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İrfan Yay, İst., 1993, c.II.

İbn Hacer El-Askalani, Şihabuddin Ebi'l Fadl Ahmed b. Ali, el-Metalibu'l Aliye bi Zevıdı'l Mesanidi's-Semaniye, Tahk. Habibu'r Rahman el-Azami, Kuveyt, 1393, No.4159.

İbn-İ Abdi'l-Berr, Yunus bin Abdullah b. Muhammed b. Asım en-Nemri el-Endelüsi Ebu Ömer, el-İstiab fi Marifeti'l Eshab, Küna'n Nisa, Haydarabad, 1309, No.107.

İbn-İ Habib; Ebu Cafer Muhammed bin Habib bin Umeyye bin Ömer el-Haşimi, Kitabu'l-Muhabbar, Beyrut.

İbni Kesir, İmauddin İsmail Ebu el-Fida el-Kuraşi, el- Bidaye ve'n Nihaye, Kahire, 1351, c.VII.

İbni Sad, Ebu Abdillah Muhammed bin Sad Men' ez-Zahiri e-Basri, et-Tabakat'ül Kübra, Beyrut, 1380,c.VIII, s. 296.; c.V.

İbni Şebbe, Ebu Zeyd Ömer en-Numeyri el-Basri, Kitabu Tarih'l Medineti'l Münevvere, Tah:Fehim Muhammed Şeltut, Cidde, 1979, c.IV.

İbnu'l Cevzi, Cemaleddin Ebu'l Ferec, Menakıbu Emiru'l Mü'minin Ömer bin el-Hattab, Beyrut, 1987.

Kutsal Kitap, Orhan Matbaası, İstanbul, Mart/2003.

Miller, Madeleine S.-Miller, J.Lane, *Harper's Bible Dictionary*, Harper Brothert's Publishers, New York, 1959, c.II.

Muhsin, Amine Vedud, *Kuran ve Kadın*, çev.Nazife Şişman, İst., 1997.

Kehhale, Ömer Rıza, A' lamü' –Nisa fi alemeyi' l–Arabi ve'l İslam, Dimaşk, 1378 - 1959, c.I-II-III-IV-V.

Savaş, Rıza Raşid Halifeler Devrinde Kadın, Ravza Yay.,İst., Nisan 1996;
Kahhale,

Stone, Merlin, Tanrılar Kadinken , çev. Nilgün şarman, Payel Yay., İst., 2000.

Timisi, Nilüfer; "Tarih Çözümlemesi İçinde Sözlü Tarih ve Feminist Sözlü Tarih", *20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, Edt: Oya Çitci, Todaie(Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü), İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, Ank., Kasım/1998.

Uludağ, Süleyman, Sufi Gözüyle Kadın, İnsan Yay., İst., Ağustos/1995;
Feridüddin Attar, Tezkiretü'l Evliya, çev.Süleyman Uludağ, Bursa, 1984.

Üçok, Bahriye, İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar, Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 1993.

Walther, Wiebke, Women in İslam, C.S.C.V. Salt, Markus Wiener Publishers, Princeton, 1993.